

Annotation. *Economic science lose gradually your faculty to determine orientational criterions and a direction your of development. A breach of return communication between by theoretical and practical knowledge is reason such of situation. The situation will improve with development of processes specialization and differentiation economic science and economics.*

Key words: *economic science, economics, analysis, main tendencies, economic knowledge.*

7

УДК 330.1

М.О. Городецька, к.е.н., доцент, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

НОВІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДІВ ПІЗНАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЯВИЩ

Розкривається сутність економічного експерименту, аналізується історія становлення та розвитку економічного експериментування.

Ключові слова: *метод, гіпотеза, економічний експеримент.*

Економічна теорія, як і будь-яка інша наука, має свій метод пізнання, тобто певні прийоми і засоби, за допомогою яких можна науково описати об'єкт дослідження. Універсальний словник української мови визначає метод (від гр. *methodos* – спосіб пізнання) як: 1) спосіб пізнання, дослідження або практичного використання чого-небудь; 2) спосіб, прийом дії [1, с. 450]. Вивчення економічних явищ передбачає використання як загальнонаукових, так і спеціальних методів пізнання. Самі методи як засоби пізнання удосконалювались у процесі розвитку економічної науки.

Якщо використання емпіричного методу, методів індукції і дедукції, логічної (наукової) абстракції, аналізу і синтезу та інших не викликає сумнівів, то проведення економічного експерименту вважається не завжди бажаним, а отже, і прийнятним. Так, А.Ф. Косік та Г. Е. Гронтковська у навчальному посібнику з мікроекономіки зауважують: «В економічних дослідженнях також можуть проводитись експерименти, але вони не такі поширені, як у фізиці чи інших природничих науках, і не завжди бажані, тому що негативні наслідки експерименту можуть мати вплив на багатьох людей» [2, с. 20].

Разом з тим, вивчення природного поступу явищ і процесів економічного життя постійно потребує проведення експериментів. Економічний експеримент – це штучне відтворення економічного явища чи процесу з метою його вивчення і подальшої практичної зміни. Експерименти можуть проводитись як на мікро-, так і на макрорівні, як в умовах ринкової економіки, так і поза нею.

Спроби експериментувати виникли в економічній науці давно. Ще Д. Бернуллі (1700-1782) провів експеримент у Санкт-Петербурзі, який був присвячений визначенню ймовірності подій [3, с.11-28]. Однак подібні експерименти були більше пов'язані з використанням математики, аніж власне економічної теорії.

Свідоме масове економічне експериментування – породження XIX століття. Найбільш відомі економічні експерименти, що були проведені на макрорівні, пов'язані з діяльністю Р. Оукена, «банками справедливого обміну» П.-Ж. Прудона, а також з теоретиками наукової організації праці, виробництва та управління – Ф. Тейлором, Г. Фордом та Е. Мейо.

Широкі експерименти на макрорівні проводилися в СРСР з перших років радянської влади. На Заході вони пов'язані насамперед з іменами Дж. М. Кейнса, М. Фрідмена та їх послідовників. У подальший період роль економічних експериментів помітно зросла, і у теперішній час серйозна, науково обґрунтована політика неможлива без проведення широких і різноманітних економічних експериментів. Економічні експерименти дозволяють на практиці перевірити ґрунтовність тих чи інших економічних рекомендацій і програм, не припуститися серйозних народногосподарських помилок.

Однак появу лабораторних економічних експериментів можна віднести лише до 30-40-х років XX століття. У 1931 році з'являється стаття Л. Терстоуна, який досліджував криві байдужості, у 1944 році – стаття У. Уоллеса та М. Фрідмена з прийняття рішень, у 1948 році – стаття Е. Чемберліна щодо формування рівноважної ціни в умовах досконалої конкуренції. Так, наприклад, Едвард Чемберлін розподілив студентів на покупців і продавців, у кожного з яких були свої бюджетні обмеження (рівень витрат у продавців і грошові доходи у покупців). З'ясувалось, що учасники обміну, які згідно теорії не могли здійснити угоду, в експерименті її здійснювали, і навіть з деяким зиском для себе. А ті, котрі, згідно теорії, повинні були її укласти, виявились витісненими з ринку. І це виявилось не випадковістю, а певною закономірністю. У будь-якому випадку, такі ефекти з'являлися з високою ймовірністю, яка сягала майже 25%. Хоча, з точки зору Е. Чемберліна, експеримент в цілому й підтвердив теорію, він, разом з тим, виявив декілька нових моментів. З'ясувалось, що реальна рівновага залежить від значно більшої кількості факторів, аніж припускалося в теорії. Навіть правильний результат, іноді може бути досягнутий різними шляхами. Крім того, економічний ринок насправді являв собою своєрідну систему субринків, конфігурація яких змінювалася з кожною новою угодою.

У процесі перебігу експерименту виникли не лише технічні, але й методологічні проблеми. Справа у тому, що, з одного боку, подібні експерименти можуть здатися сторонньому спостерігачеві досить примітивними, тоді як, з іншого, – занадто складними. З перебігом експериментів виявляється, що на кінцевий результат впливає занадто багато змінних, які дуже складно контро-

лювати і які значно спотворюють результати, що були так легко отримані в процесі формування математичних моделей. Вже цей експеримент фактично визначив два напрямки майбутньої експериментальної економіки. Один напрямок виявляє себе у перевірці й підтвердженні існуючих гіпотез, інший знаходиться в опозиції до офіційної науки і намагається використати ці гіпотези задля її повної дискредитації.

Більша частина контрольованих економічних експериментів була присвячена олігополістичним ринкам. В кінці 50-х років з'являються статті Хогатта, Саурманна і Селтена, Сигеля й Фоурейкера. Ці дослідження були підкріплені теорією ігор, яка отримала свій подальший розвиток після публікації фундаментальної праці Дж. фон Неймана і О. Моргенштерна.

Особливий внесок у розвиток експериментальної економіки здійснив визначний американський економіст Вернон Сміт, який у 2002 році отримав Нобелівську премію з економіки за «лабораторні експерименти як засіб емпіричного економічного аналізу, особливо в аналізі альтернативних ринкових механізмів». Фактично саме В. Сміт став засновником експериментальної економіки – наукової дисципліни, що поєднує економічну науку та експериментальну психологію. Основними напрямками його наукових досліджень стали: розробка методології проведення експериментів; дослідження динаміки конкурентного ринку і формування рівноважної ціни; розробка теорії аукціонів та фондової біржі; дослідження особливостей ціноутворення й розподілу доходів у електроенергетиці.

Значення експерименту як методу пізнання економічних процесів і явищ безсумнівне, оскільки він не лише тією чи іншою мірою відтворює реальні відносини, але і вчить дослідника ставити себе на місце партнера-контрагента. В результаті абстрактні математичні формули безсуб'єктної економіки оживають.

Список використаних джерел

1. Універсальний словник української мови. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – С. 450.
2. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 20.
3. Вехи экономической мысли. Теория потребительского поведения и спроса. Т. 1./ Под ред. В.М. Гальперина. – СПб.: Экономическая школа, 2000. – С. 11-28.

Annotation. *Essence of economical experiment opens up, a history of becoming and development of economical experimentation is analysed.*

Key words: *method, hypothesis, economical experiment.*